

Protokol nahrávky*

Pamětník: Lenka Loubalová

Datum a místo natáčení: 10. a 11. září 2024 v narátorčině bytě v Hradci Králové

Natočila a zpracovala: Tereza Vinická

1. nahrávka	
0:00:00	Představení narátorky. Lenka Loubalová se narodila 29. prosince 1948 v Uherském Hradišti jako Lenka Horníčková. Biologický otec Alfred Horníček byl gynekolog, dívku vychoval Ladislav Loubal, neurolog, který se s matkou oženil, když bylo Lence pět let. Matka Marie roz. Balcarová pocházela z České Třebové. Rané dětství v Uherském Hradišti přineslo narátorce celoživotní lásku k folkloru především ke zpěvu. Vysvětluje rodinnou „rošádu“ – otec se zamiloval do tehdejší manželky Ladislava Loubala – dvě rodiny se promísily tím, že si rodiče vyměnili partnery. Nová narátorčina rodina musela přísně katolické a zároveň komunistické Hradiště opustit a v roce 1954 se přestěhovala do Moravské Třebové. Kontakty se přerušily, otčím byl skvělým tatínkem, malá Lenka vyrostla naprosto bez traumatu. Nový otec byl z protestantského prostředí, ale nepraktikoval, byl přísný a spravedlivý, vášnivý sběratel, především grafiky. Vyprávění o biologickém otci a genech, které L. L. zdědila, o babičce, maminčině matce. Její muž, dědeček L. L. byl železničář a nadšený ochotník, který hrál na řadu nástrojů. Matka (ročník 1917) chodila na konzervatoř, ale prvnímu muži se to nelíbilo, takže nedostudovala. L. Loubal byl narozen v roce 1924.
0:17:23	Moravská Třebová byla pro rodinu, hlavně otce, velké štěstí. V novém bydlišti se rád zapojil do obnovy a práce na klinice (město zanedbané po odsunu Němců). Jako sběratel se znal s mnoha výtvarníky, například s Cyrelem Boudou. Stal se ve městě hned radním. Tatínkův původ – byl synem prof. Františka Loubala, významná brněnská rodina, otec národní socialista, vězněn za fašistů i za komunistů, ve vězení zemřel. Podrobněji osudy jeho rodiny. Jako radní se Ladislav Loubal staral v Třebové o kulturu, už on tvrdil, co se dnes bezpečně ví, že město má jedno z nejstarších renesančních center a místní zámek je unikátní stavbou svého druhu na sever od Alp. Tatínek jej nechal opravovat mj. Olbramem Zoubkem. Pod otcovým vedením byla také provedena rozsáhlá rekonstrukce radnice nadzvednutím stavby, organizoval výstavy ([Ota] Janeček, Bouda – Cyril i Jiří, Josef Lízler, [Milan] Chabera, [Ludmila] Jiřincová aj.), zařídil oddělení neurologie nejen v Třebové, ale i ve Svitavách a v Boskovicích. Do brněnské Lidové demokracie psal o významných odsunutých Němcích z kraje. Byli mu vděční a jezdili do míst svého původu přispívat na památky. Maminka založila několik recitačních kroužků pro různé věkové kategorie.
0:32:41	Gymnázium. Studium narátorce velmi šlo, maturovala s vyznamenáním, šla jí i matematika. První setkání s divadlem v Moravské Třebové v domě na náměstí, kde byl kinosál i divadlo v jednom. Našla se

* Protokol nepředkládá ověřená fakta. Reprodukuje informace v té podobě, v jaké je uvádí narátorka. Případná vnější doplnění jsou odlišena hranatými závorkami.

	v recitaci, tatínek ji směřoval na dějiny umění. Herectví ji lákalo víc, navíc dělala gymnastiku, sportovala, hrála na klavír a zpívala. Maminka ji podpořila a zavezla k Vlastě Fialové do Brna. Zábava mladých – taneční, pro narátorku to ovšem byl spíš sport – gymnastika, volejbal. Vzpomínka na poslech rádia, fandění Emilu Zátopkovi v Helsinkách. Návštěvy divadel se školou iniciační příliš nebyly, L. L. vzpomíná na jedno představení Peer Gynta s Miroslavem Zounarem a Evou Miláčkovou.
0:49:59	K divadlu ji přivedl nejspíš Semafor a Jiří Suchý, kterého měli rádi rodiče. Vyprávění o tatínkově nadšení pro tuto scénu, které dceři předal. Pomaturitní výlet do Paříže v roce 1967, otec tam měl tetu. První setkání se svobodným světem. Inspirována cestou napsala narátorka sérii krátkých postřehů pod názvem Paříž je krásný (maskulinum adjektiva podle francouzského rodu názvu města) a poslala je do rozhlasového pořadu Mikrofórum - líbilo se, odvysíláno. Rodiče se znali s manželi Moskalykovými, v Třebové byl brzy filmový klub (italský neorealismus, Bergman). Příjímácké zkoušky na JAMU – narátorka vzpomíná, že současně dělala přijímačky Ladka Kozderková, které komise řekla, že škola by pro ni byla ztrátou času. Nejlépe si L. L. vedla v pohybové části zkoušky, předvedla také scénu ze hry Zuzana je zase sama doma a Moliéra. Doc. Hynšt jako předseda komise chválil její čistotu (nenamalovaná, nejdelší sukně). Bralo se čtrnáct uchazečů.
1:02:15	V ročníku byli Bolek Polívka, Eliška Havránková (později Balzerová), Jana Švandová, Rudolf Stärz, Jiří Čapka a další. Dva kruhy, jeden vedla prof. Lázníčková, druhý kruh – narátorčin – vedla Lola Skrbková (herečka od E. F. Buriana). O osudu Evy Brožkové – nadané muzikálové herečky, která doplatila na svou emigraci a návrat. Prof. Rudolf Höger (bratr Karla Högera) učil líčení „jako před sto lety“. O Lole Skrbkové. Narátorka se jako herečka (hlavně v prvním ročníku) dost styděla, cítila se znevýhodněna oproti bývalým konzervatoristkám (Havránková, Švandová), které už měly herecké zkušenosti před JAMU. Vyprávění o tom, jak pedagožka Skrbková zachránila před vyhozením narátorku a Bolka Polívku, a to hereckou příležitostí. Pedagožku Skrbkovou vystřídal herec Mahenovy činohry Josef Štefl, který se rozhodl, že narátorku zbaví studu v jedné velmi choulostivé scéně. Dobrou radou jí pomohla prof. Lázníčková.
1:16:21	U dalších přijímaček, kde pomáhala, se seznámila se svou celoživotní kamarádkou Martinou Eliášovou, s níž je nyní v angažmá. Eliášová tedy chodila na JAMU o rok níž společně s dalším slavným ročníkem: s Jiřím Bartoškou, Karlem Heřmánkem a dalšími. V ročníku s narátorkou byla ještě Daniela Bakerová, absolventka klavíru na konzervatoři v Bratislavě. V druhém ročníku se učili pantomimu, kde svůj talent našel B. Polívka – ještě na škole udělal své slavné představení Strašidylka. O prázdninách roku 1968 se Lenka Loubalová v Brně u svého přítele kontrabasisty dozvěděla, že k nám vstoupila okupační vojska. Přátelé z Dánska, které poznali v Jugoslávii na dovolené byli zrovna na návštěvě u Loubalů a prožívali celou situaci s nimi. Obrovské zklamání, deziluze. Po návratu do Dánska pak Loubalům nabízeli útočiště a materiální pomoc do začátku v Dánsku. Na JAMU se stávkovalo – studenti JAMU chodili po jiných fakultách a bavili kolegy.

1:31:08	Na JAMU v té době skvělí pedagogové, kteří později už nesměli učit např. Milan Uhde (K typologii moderního dramatu), Bořivoj Srba – dramaturg v Mahenově divadle (Dějiny českého divadla), prof. Srna (Dějiny světového divadla), Igor Zhoř (Dějiny výtvarného umění), Vítězslav Gardavský (Historie křesťanství) aj. O Milanu Uhdem. Ve třetím ročníku studenti začali hrát ve Studiu Marta, narátorka hostovala v Mahenově divadle v Kunderově Ptákovině (inscenace s názvem Dvě uši, dvě svatby), kde alternovala se Zdenou Herfortovou. Hlavní figura Jaroslav Dufek, jeho milá Vlasta Fialová. V posledním ročníku napsala diplomovou práci na téma Chudá nevěsta – oběť i vzpoura, hlavně v ruském divadle. Úsměvná vzpomínka na zkoušku z dějin divadla a na obhajobu diplomové práce. Nakonec narátorka absolvovala s červeným diplomem. Relativnost úspěchu ve studiu, potkáváme řadu vzdělanějších lidí. Podobné je to s herectvím a talentem, narátorka vzdává hold kolegyním z divadla Kamile Sedlářové, Pavlíně Štorkové, Lucii Andělové.
1:46:47	S velkou nenávistí museli herci na závěr studia dělat zkoušku z marxismu-leninismu, která byla naprosto nesmyslná. Nakonec se zkouška odbyla memorováním dokumentu s názvem Poučení z krizového vývoje a odpovědi na dotaz, jaký názor má student/ka na tuto problematiku. Odvážná odpověď narátorky prošla bez následků a studium měla uzavřené. Zástupci divadel se tehdy na základě jejich žádostí jezdili na absolventy dívat. Z narátorkou osloveného Klicperova divadla přijeli Radek Kolesa a ředitel Kabeláč a nabídli jí angažmá. Při podpisu smlouvy už mělo divadlo v názvu Vítězný únor, pan Kabeláč byl dramaturgem v Ostravě a R. Kolesa ředitelem. Nabídka přišla i z druhého osloveného divadla – z Plzně. Vyhrála ale lepší dostupnost z Moravské Třebové a Lenka Loubalová podepsala smlouvu v Hradci Králové.
2. nahrávka	
1:50:54	Vsuvka ve vyprávění: Narátorka vzpomíná nad fotografiemi od dětství až po dobu nedávno minulou. Foto rodičů s koncertním mistrem brněnské filharmonie Jindřichem Charvátém, s jehož synem L. L. tenkrát chodila. L. L. ve školním dětském představení – vzpomínka. L. L. s maminkou v době začátku vztahu s novým otcem, který se přátelil s Elou Švabinskou a po malířově smrti jí pomáhal. Foto ročníku na JAMU: Daniela Bakerová, Jiří Čapka, Jana Švandová, Bolek Polívka, Milan Hák, Eliška Havránková, Jiří Matyáš, Petr Svárovský a L. Loubalová. Snímky z výletu s manželem a přáteli do Polska, na jednom z nich Jana Černíková (manželka fotografa Josefa „Pípy“ Ptáčka), narátorkina svatební fotografie, svědkem Pavel Rímský, rodiče, fotka manžela [Ladislava Peřiny], foto narátorky s Karlem Chromíkem, L. L. při líčení v divadle, s Martinou Eliášovou na jevišti, s dcerou Dorotkou v Moravské Třebové u rodičů – vzpomínka na odmítnutí podpisu Anticharty, které málem vyvolalo porod, s přítelkyní Martinou Eliášovou u kočárku, doma s dcerou Dorotkou a poté s manželem u skříně, jejíž dveře vymaloval Vladimír Marek podle cirkusových plakátů (cca rok 1979), foto na chalupě s budoucím tchánem dcery. Divadelní fotografie: s Hynkem Pechem v inscenaci Viktor aneb Dítka u moci, režisér Janík z Ostravy, z inscenace Havlova Vyrozumění

	(Ondřej Malý, Eliška Boučková, Hynek Pech), s vrátným Láďou Zachem, s ředitelem divadla Ladislavem Zemanem, s vrátným Jaroslavem Šimkem, foto z festivalu s kamarádkou a věrnou divačkou Hankou Hlaváčkovou, fotka s Andrejem Krobem a herečkou Martinou Novákovou, dále s A. Krobem a M. Eliášovou, inscenace Topolovy hry s M. Eliášovou, s Eliškou Balzerovou, Povídání v podkroví s Martinem Hilským - pořad, který narátorka moderovala, z inscenace Bylo nás pět v režii Jana Friče (role teta Vařeková), foto z jedné z nejslavnějších rolí L. L. – Goldflamova Dámská šatna, s Pavlou Tomicovou a Isabelou Bencovou, narátorkiny sedmdesátiny v divadelním klubu.
2:06:45	Pokračování vyprávění z předešlého dne – nástup v divadle v Hradci Králové v roce 1971, nyní už v Divadle Vítězného února. Vtipná vzpomínka na Jiřího Štěpničku, který byl v Hradci, měste plném tehdy rudých hvězd, v angažmá. Narátorka vnímala Hradec jako mrtvé město bez známek univerzitního života. Ředitel Radek Kolesa si ji pozval, aby v divadle založila SSM, vymluvila se i za cenu přidělení horšího bytu. První její inscenací byla Balada od kolotoče (podle hry Ference Molnára Liliom) v režii Miroslava Vildmana. Nastalo období Vildmanových muzikálů, už se hrála Nejkrásnější válka autora Vladimíra Renčina (podle Lysistraty), na texty Jiřiny Fikejzové, v jiných titulech psal texty Vladimír Poštulka, hudba Jindřich Brabec, autor hitů pro popové hvězdy jako Helena Vondráčková. Brabec s herci dokonce i korepetoval a učil je přirozenému zpěvu a citu pro konkrétní píseň. M. Vildman měl dobré nápady, nasazoval tituly, které bylo těžké zakázat, například muzikál podle sovětských autorů (Fadějevova Mladá garda, Makarenkova Cesta k životu apod.). Texty těchto her ale byly už o něčem zcela jiném. Např. Píseň z vězení v Mladé gardě jako píseň o svobodě – narátorka cituje. Choreograf František Pokorný, později Petr Koželuh – první tanečník Šmokův. Kromě toho dělal Vildman třeba Oněgina s Pavlem Rímským a Evou Miláčkovou, Kapitána Fraccase s Petrem Křiváčkem, v Liliomovi hlavní role Jiří Štěpnička. Poté už odešel nejprve do Brna a pak do Prahy. Vildman nastudoval i Strakonického dudáka – narátorka popisuje zdařilou inscenaci (úvodní scénu, kostýmy citující kroje, písň) a tzv. bílého psíčka (místa, motivy, které měly upoutat pozornost cenzora a odvést ji od důležitějšího protirežimního sdělení). Dramaturg Bohumil Nekolný s Vildmanem úzce spolupracoval, patřil do party kamarádů z divadla, stejně smýšlejících lidí.
2:22:29	Situace svobodomyšlného člověka/umělce v tehdejší režimu. Co se mohlo svobodně? Navazovat vztahy a vdávat/ženit se, jezdit na chalupu a pít s kamarády, to lidi sbližovalo, soudí L. L. Lidé postrádali dobré knihy, možnost cestovat apod. J. Brabec psal hudbu přímo na rozsah herců. Divadlo tehdy dost generačně rozděleno – mladí vs. starší. M. Vildman uměl geniálně využít typu herce. Odešel do Prahy. Petr Křiváček byl vynikající muzikant, v roli Švandy hrál na dudy. Narátorka naznačuje neshody s hercem Miroslavem Zounarem, který byl „soudruh“. V 70. a 80. letech existovala jasná pravidla pro dramaturgii, co se mělo každou sezónu hrát: jedna hra ruská nebo sovětská, jeden titul ze zemí socialistického tábora atd. V divadle byl velmi dobrý soubor, vynikající výtvarník Karel Zmrzlý byl zároveň houslistou cimbálůvky (hrál tzv. příznávky), na zájezdech se hodně zpívalo,

	Zmrzlý herce doprovázel. O kostýmu a roli Desdemony, kterou narátorka hrála v režii [Emila] Kadeřávka. O režisérech: Miloš Preininger, František Hromada (často dělal hry současných autorů, např. J. Jílek), [Jaromír] Staněk, období propadů po odchodu velkých režisérů, která měla svá světlá místa (Gábor: Krvavá svatba, hostování Jana Grossmana, Beseda s Josefem Kroftou a Milanem Klímou). O složitosti vztahů u divadla, zvláště pro citlivé duše.
2:36:43	O Janu Grossmanovi a jeho inscenaci Maryši – byla radost sledovat ho při práci. Režisérská metoda „ďábel našeptavač“. Jiný příklad je inscenace Dona Juana s Jaroslavem Vlachem a Janem Novotným. Narátorka zde hrála Donu Elvíru, domnívá se, že trochu proti svému založení. Popis těžkého kostýmu a obtížné práce v něm. Hrála také v Besedě v inscenaci Na Candida – pochválena, výtvarno Jan Matásek. Sláva Draku, cestovali po celém světě, členem narátorčin muž [Ladislav Peřina]. Průběhy zkoušek s J. Kroftou, jeho dar - umění opustit řadu nápadů ve prospěch jednoho nebo mála z nich. O rodinném životě – manželé Peřinovi před revolucí žili svou chalupou a čekali na pád režimu, věřili v brzkou změnu. Jak prožila listopadové události roku 1989. Každý ve svém divadle byli členy stávkového výboru. V pondělí po pátku 17. 11. už se nehrálo. Večer se s kolegy scházeli v divadle, ředitel [Zdeněk] Rumpík byl doma se zlomenou nohou. Setkání vedl Oldřich Kužílek, tehdejší umělecký šéf. S výbornými organizačními nápady přicházel přítomný ředitel a zakladatel ZOO ve Dvoře Králové Josef Vágner, organizoval zástupce firem a institucí. Práce dobrovolníků, kteří si ráno v Melantrichu vyzvedli balíky Svobodného slova, které pak rozvázeli po krajích, například je házeli z přibrzděného vlaku čekajícím spojkám. Později už si vše organizovali divadelníci sami. Jiří Vyšohlíd z Draku například uměl pracovat se zvukovou technikou, ozvučoval pódium.
2:51:45	Narátorka byla vyzvána Oldřichem Kužílkem, aby shromáždění moderovala z pódia. Stupňovaly se rezoluce a požadavky institucí a závodů na vládu. Vzpomínka na to, jak narátorku v jiném stavu nutili k podpisu anticharty. Málem porodila předčasně. Do nemocnice ji vezl manželův kamarád Ladislav Zeman, budoucí ředitel nově přejmenovaného Klicperova divadla v HK. Byl pro tuto scénu požehnáním, pozvedl ji, divadlu hrozilo zavření. Vzpomínka na odhalování Masarykovy sochy za přítomnosti Václava Havla.
3:06:20	O řediteli Zemanovi, vystudoval divadelní management, úspěšně absolvoval ceněnou diplomovou práci. Nebál se riskovat a zval do divadla i mladé tvůrce (Jan Mikulášek, Jakub Korčák, Michal Dočekal – na spolupráci s ním moc ráda vzpomíná, Juraj Deák). Nový ředitel dbal i na vnější podobu divadla a reprezentaci, provedl rekonstrukci. Nově nabytá svoboda ve volbě repertoáru. Výměnný zájezd s hostováním do belgického Mechelenu. Tamní herci chtěli poznat Václava Havla. Belgičané byli nadšeni nejen z hradeckého souboru, ale u nás pak i z architektury (pestrost stylů) a čilého městského ruchu v Praze. Následovalo opékání prasete na narátorčině chalupě. Cizinci obdivovali skromný život, svépomocné fungování a houževnatost našich lidí (srovnání tehdejších platů herců u nás a v Belgii).

3:24:40	Naprostý úžas pak vyvolala u Belgičanů návštěva královéhradecké prodejní galerie, kde viděli práce velkého množství mimořádně talentovaných výtvarníků – většinou grafiků. Podle jejich slov na této úrovni tvořilo u nich jen několik málo umělců. L. Zeman byl předvídavý, dovedl odhadnout lidi. Dokladem jeho prozíravosti bylo i pozvání Vladimíra Morávka k hostování v KD. O Morávkově éře podrobněji. O inscenaci Její Její pastorkyňa a Morávkově svérázné metodě práce s herci – „režisér loutkář“, popis scénických nápadů a hromadění akcí na jevišti. Některé výhrady k režisérovi práci – příklady svérázného výkladu v inscenacích Romeo a Julie, Strakonický dudák, Othello, Hamlet aj.) Pavla Tomicová v roli Julie. V. Morávek inscenoval tzv. projekty, mnohdy provozně velmi náročné. O režisérovi nemoci a chápání světa jako světa outsiderů.
3:39:53	Po Morávkově éře přišel jako umělecký šéf David Drábek. Vzpomínka na roli v jeho inscenaci Ještěři. Narátorka zpívá úryvek ze své písně v inscenaci. Podobný osud jako V. Morávek, nemoc, rozešli se ve zlém. Období, kde v KD pracovalo po sobě několik žen – režisérek. Viktorie Čermáková inscenovala hru Magdaleny Frydrychové Vltavínky, Anna Petrželková nyní Davidová uvedla hru Medvědi o bratrech Nedvědových, Zuzana Burianová [Republika Králové] a nakonec Diana Šoltýsová - režisérka inscenace Hana podle Aleny Mornštajnové. Narátorkin poznatek o ženách v divadelní režii – na rozdíl od mužů umí opustit nápad, který by herci či herečce neseděl. Výjimky ale existují, například „Friky“ [Jan Frič], který je v práci s herci velmi milý. Příklad inscenace Medvědi a situace, kdy se herci vzepřeli koncepci inscenace, která jim připadala příliš dehonestující. Režisérka na to přistoupila, aniž by se úplně vzdala humoru. O skvělé spolupráci s Dianou Šoltýsovou a její velkorysosti. Podobně jako Jan Frič, tento přístup k hercům má i současný umělecký šéf KD Pavel Khek, který přišel do už naplánované sezóny, a navíc v období covidu. Povedená inscenace Škvoreckého Zbabělců s Wiliamem Valeriánem v roli Dannyho. V režii Pavla Kheka udělala narátorka své autorské představení Nemohu uvěřit... (one woman show s historkami z hereččina života).
3:53:23	O limitech, které herečce přináší zhoršená schopnost chůze. Jak se to řeší v inscenaci U kočičí bažiny. V režii Jana Friče pak byla inscenace Celý život nestačí upravena pro narátorku. O režisérce Dianě Šoltýsové a jejích nadaných studentkách, které hrají v inscenaci Hana. Za ředitele Zemana vznikl cyklus Povídání v podkroví, který Lenka Loubalová moderuje. Prvním hostem byla Tereza Boučková, s níž si velmi rozuměla. Dalším byl Martin Hlinský, kterého má také velmi ráda. Ráda vzpomíná i na herečku Marii Doležalovou a na Dagmar Peckovou. Vtipná vzpomínka na Arnošta Goldflama a jeho režii inscenace hry Dámská šatna, kterou napsal přímo pro dámskou část souboru Klicperova divadla. Radostné a obohacující setkání. Narátorka je také autorkou cyklu fejetonů S Lenkou na kafe psaných pro divadelní časopis POT@LESK, který vycházel za šéfování Davida Drábka. Po jeho skončení L. L. začala psát svým přátelům tzv. nočníky, noční zprávy – postřehy nad aktuálními prožitky a událostmi. Přemlouvána kolegy, aby nočníky vydala knižně.

4:06:42	O souboru KD. Největší rozkvět byl za ředitele Ladislava Zemana. Narátorku velmi těší, že má dnes divadlo dobrou pověst. Potvrzují to i mladí herci přicházející ze školy (např. Vojtěch Braník Dvořák). O mladých talentovaných kolezích. Klicperovo divadlo i díky nim obstojí ve složité době, která mnohdy kultuře nepřeje. Má velký smysl. Narátorčina osobní kreda: Člověk je povinen rozvíjet svůj talent, Chceš být šťasten, tak buď, Bolest nešťastné duše zdravým rozumem vyháněj a anglické přísloví Pudink na zeď nepřibiješ. Velký význam pro ni má také osobní svoboda člověka a jeho odvaha – rozvedení myšlenky. Dodatky k tomu, co už bylo řečeno. Vzpomínka na fenomén z narátorčina dětství – lezení po stromech, denní výpravy s kamarády do lesa, hraní karet. Kratochvílí maminek byl tzv. KPK „Klepo-pleto-klub“ – scházení se za účelem štipování ponožek a drobných ručních prací. V roce 1968 tři ze spřízněných rodin zmizely – emigrovaly do Izraele, Rakouska a USA. Chvála dnešních možností svobodného světa a přání svobody všem.
4:17:56	KONEC AUDIONAHRÁVKY VIDEOZÁZNAM
Stopáž 0:07:25	O otcově sběratelské činnosti, kterou předal dceři. Za války totálně nasazen v Adamově, jezdil brzy ráno vlakem. V něm se seznámil s panem Helceletem, sběratelem grafiky a známým mnoha nejen brněnských výtvarníků. Seznámil ho s Josefem Váchalem, v té době režimu nepohodlným člověkem. Narátorčin otec za ním jezdil do Studeňan, kde měl Váchal chalupu. Jezdil za ním i po válce už jako student medicíny, na což Váchalova manželka Marie, roz. Malá vzpomíná ve svých pamětech. Na vojně pak zesláblý intenzivním studiem potkal ke svému štěstí lékaře, který ho hospitalizoval s předstíranou zlomeninou, aby ho vykrmil. Dopisy tatínkovi od J. Váchala, věděl v nich jako mystik věci, které neměl jak zjistit, například o tatínkově narození. Korespondenci vydala narátorčina sestra v nakladatelství Paseka. Tatínek byl čestným hostem při otevření Váchalova Portmonea za účasti tehdejšího ministra kultury a narátorčina pedagoga z JAMU Milana Uhdeho.